

TUSSEN WILGENPLAS & ROTTE

vereniging stedenbouwkundig wijkbehoud hillegersberg-schiebroek-terbregge NOV. 1994 no. 34

UITNODIGING

DINSDAG 15 NOVEMBER 1994

Lommerrijk, Straatweg 99, Hillegersberg
Openbare avond, aanvang 20.00 uur

UITNODIGING

Openbare avond, aanvang 20 00 uur

DINSDAG 15 NOVEMBER 1994

in restaurant Lommerrijk, Straatweg 99, Hillegersberg

PROGRAMMA

- 20.00 Opening en mededelingen door de voorzitter
- 20.15 Uitreiking oorkonde(n) behorende bij de VSW-gevelschildjes door de heer T. van der Cammen, actief lid van de VSW en voorzitter van de zg Schildjescommissie, onder voorbehoud van een positief advies van die commissie.
- 20.30 Eerste deel van de lezing met dia's " De Drie Schieen" door de heer F.W. van Oostroom, secretaris van de Midden Delftland Vereniging te Vlaarding. Meer gegevens over dit onderwerp staan elders in dit blad.
- 21.15 Pauze
- 21.40 Tweede deel van de lezing
- 22.25 Rondvraag
- 22.30 Einde

In de pauze en na het einde van het programma zijn in de zaal VSW-vouwbladen en andere uitgaven van de VSW te koop.

DE DRIE SCHIEEN*een speurtocht door verleden en heden*

De lezing die op bladzijde 2 van deze nieuwe "Tussen Wilgenplas en Rotte" staat aangekondigd, zal worden gehouden door de heer F.W. Ooststroom. Hij is sedert de oprichting secretaris van de Midden Delfland Vereniging, nu zo'n achttien jaar geleden. Deze actieve vereniging telt ongeveer 600 leden. Haar actiegebied is het gehele groene gebied tussen Delft en de Waterweg.

De heer Ooststroom is van beroep industrieel ontwerper en werkt als ontwerpbegeleider aan de Technische Universiteit te Delft.

Zijn voornaamste hobby betreft oude boerderijen, een onderwerp waarover hij twee jaar geleden voor de leden van de VSW zo'n boeiende lezing heeft gehouden.

Aanleiding en uitgangspunt van de nieuwe lezing is een oude kaart (uit 1512) van de schilder Jan de Pape. Het is een vogelvluchtk kaart van het landelijk gebied tussen Rotterdam, Overschie en Delfshaven. Deze kaart kreeg bekendheid als "De kaart van de Drie Schieen". Het is een fascinerende kaart, niet alleen door de aard en kwaliteit van het schilderij, maar vooral door wat er allemaal op te zien is. Allereerst zijn dat natuurlijk de gegraven waterlopen van Overschie naar Rotterdam en Delfshaven, maar ook de dijken en wegen, bruggen en heulen, boerderijen en molens. En de oude bebouwingen van Rotterdam, Overschie en Delfshaven.

In de lezing wordt op deze zaken ingegaan, maar we gaan vooral op speurtocht door Groot-Rotterdam om te zien wat er nog terug te vinden is aan herinneringen uit lang vervlogen tijden in het huidige straatbeeld.

Van deze speurtocht wordt verslag gedaan aan de hand van reproducties van oude prenten, van kaarten en foto's en ook van aktuele dia's "in het veld". Vaak is een directe vergelijking tussen verleden en heden mogelijk en wordt u meegevoerd naar bekende en onbekende historische plekjes in Schiedam, Overschie, Delfshaven en Rotterdam.

Gezien de zeer interessante lezing van de heer Ooststroom in 1992, is het bestuur ervan overtuigd dat u ook deze avond weer op uiterst deskundige en boeiende wijze zult worden onderhouden.

DE GRINDWEG IN HILLEGERSBERG

De Grindweg loopt vanuit de dorpskom van Hillegersberg naar Bergschenhoek. De weg ligt hoog boven het omringende gebied op de oostelijke dijk van de boezem die de scheiding vormt tussen de polder Honderd en Tien Morgen en de Oosteindse polder.

In maart 1994 heeft de VSW een studie gepubliceerd die de naam kreeg "De Grindweg, een bijzonder gebied in Hillegersberg".

Wat is er nu zo bijzonder aan de Grindweg? Het is een heel oude weg met nog steeds een belangrijke verkeersfunctie. De weg is ook een belangrijk struktuurbepalend element in Hillegersberg. Maar vooral bijzonder is het gebied langs de westzijde van de weg vanaf de Argonautenweg tot even voorbij de Verlengde Molenlaan. Hier is het beeld van hoe het er zo'n honderd jaar geleden uitzag, opvallend gaaf bewaard gebleven.

Op 25 februari 1916 nam de gemeenteraad van Hillegersberg het besluit dat de weg naar Bergschenhoek voortaan Grindweg zou heten, wat in overeenstemming was met de toenmalige verharding. De weg lag er toen al eeuwen onder de naam Bergweg, wat soms als Berg Wegh en soms als Berch Wech werd geschreven. De oudst bekende kaart waarop de weg voorkomt is de Caerte van Schielant van Berckenrode uit 1611, maar in veel oudere stukken wordt al van de Bergh Wegh gesproken.

In al die eeuwen dat de weg er lag, is de omgeving nogal ingrijpend veranderd. Eerst was er het uitgestrekte veenmoeras dat vanaf de vroege middeleeuwen werd ontgonnen. De bewoners vonden hun bestaan behalve in de landbouw ook in de visserij en in het winnen van turf. Dat laatste leidde tot de eerste grote verandering.

Het turfsteken nam namelijk in de volgende eeuwen steeds grotere vormen aan en daardoor ontstonden uitgestrekte waterplassen. Op den duur liep wat nu de Grindweg is, tussen weidse watervlakten. Aan weerszijden lagen nog maar smalle stroken grond waarop de verveners hun woningen hadden.

In de tweede helft van de achttiende eeuw was het gebied vrijwel uitgeveend en viel er aan het turfsteken niet meer te verdienen. Het gevolg was werkloosheid en armoede. De veenlieden konden hun woningen niet meer onderhouden en die raakten dan ook in verval. Van de bebouwing van de Grindweg van voor 1800 is niets meer over.

In 1765 namen de regenten van Bleiswijk en Hillegersberg echter een belangrijk besluit. De plassen zouden worden drooggemalen om zo te voorzien in bouwland en daarmee in nieuwe werkgelegenheid. Dit besluit werd met voortvarendheid uitgevoerd. Al in 1779 was de drooglegging voltooid en konden de nieuwe landbouwgronden worden ontgonnen. Aan de Grindweg werden boerderijen gebouwd en woningen voor landarbeiders. Maar er vestigden zich ook ambachtslieden en notabelen uit het dorp bouwden er kapitale woonhuizen.

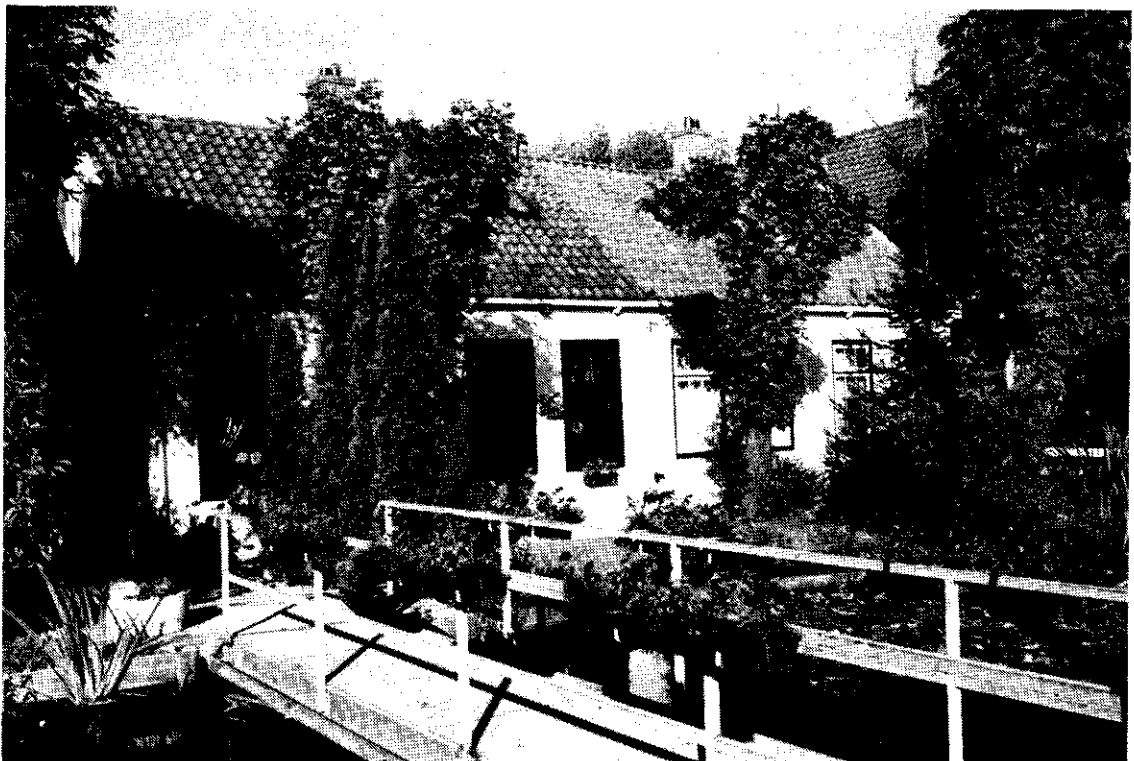
Voor al aan de westkant van de Grindweg werd gebouwd. De kadastrale kaart uit 1832 laat zien hoe de grond hier intensief werd verkaveld. Aan de oostzijde werd veel minder gebouwd. De gronden waren hier voor het overgrote deel in handen van slechts enkele eigenaren. Op de overgeschoten stukjes was alleen maar ruimte voor enkele keuterboertjes.

In deze eeuw, dat wil zeggen vanaf ca 1920, veranderde het aanzien van de Grindweg opnieuw, maar nu door bebouwing met een stedelijk karakter. Aan de oostkant werd de uitbreiding van Hillegersberg gebouwd.

Aan de westkant ontstond ten noorden van de oudere bebouwing, een lintbebouwing van burgerwoningen. Na de tweede wereldoorlog werd de wijk Honderd en Tien Morgen gerealiseerd.

Maar wat nu toch wel bijzonder is, aan de westkant zijn aan de Grindweg vanaf de dorpskern tot aan huisnummer 99, dat wil zeggen tot even voorbij de Verlengde Molenlaan, na 1910 maar twee bescheiden woningen gebouwd. De overige bebouwing dateert uit de periode van ca 1800 tot 1910. Het aardige is ook dat, hoewel er wel wat is verdwenen, er nu nog zo'n verscheidenheid aan woningen is: van eenvoudige landarbeiderswoningen tot kapitale boerderijen en statige herenhuizen. Ondanks die afwisseling geeft de bebouwing een harmonisch beeld. De bebouwing is dan ook tot stand gekomen in een relatief korte periode en voordat "het nieuwe bouwen" de architectuur ging beïnvloeden.

Als je uit het dorp komt, zie je links eerst een blokje eenvoudige arbeiderswoningen. Daarnaast staat verscholen achter een hoge heg, het statige woonhuis "Huize Bergsteyn", dat in 1822 werd gebouwd. Het bijbehorende koetshuis dateert uit 1896. Even verder staat het huis waar, de bekende schilder Marius Richter heeft gewoond. Het huis, een voormalige boerderij uit 1822, stond op de nominatie om te worden afgebroken. Dankzij de inspanningen van de Stichting Berg en Broek is het pand behouden en door de huidige bewoner zorgvuldig gerestaureerd. Na een stukje weiland volgt dan een aantal arbeidershuisjes, voor een deel gebouwd omstreeks 1860, voor een deel rond 1900. Daartussen staat het woonhuis "Hildegærde" uit 1910, dat in 1980 ingrijpend werd gerestaureerd. De rij arbeiderswoningen wordt afgesloten met een woning uit de dertiger jaren, maar daarnaast staat weer een heel oud complex: de "Hoeve Koot", een boerderij uit 1820.

De bijbehorende schuur is helaas nogal vervallen.

Vorbij de Verlengde Molenlaan staan dan nog twee bijzonder mooie boerderijen: de "Jongenjoris" uit 1878 met een koetshuis van iets latere datum. Beide gebouwen zijn schitterend gerestaureerd. En vervolgens "Bergwijck" waarvoor de eerste steen werd gelegd in 1859. Het woonhuis verkeert nog vrijwel in de originele staat.

Wat bij een wandeling langs de gebouwen opvalt, zijn de bescheiden hoogte, de eenvoudige hoofdvormen en de vaak rijke detaillering, de staande ramen en de lichte kleuren. En ook hoe belangrijk het vele groen is voor het totaalbeeld. Dat totaalbeeld is wel aangetast doordat de boezem nabij de dorpskom voor een deel is gedempt en vervangen door een duiker. Dit is gebeurd in 1940. Daarvoor stond de boezem via een zwaaiikom, op de plaats waar nu de Argonautenweg begint, in open verbinding met de Streksingel en kwam je over een ophaalbrug vanaf de Grindweg het dorp binnen. Een onverdeeld succes is de duiker niet. Niet alleen is het historisch beeld geschaad, maar de duiker blijft ook hinderlijk zichtbaar in het wegdek.

Een andere aantasting is de aanleg van de Verlengde Molenlaan waarbij de samenhang van de bebouwing aan weerszijden van de Grindweg, is verstoord.

In het geldende bestemmingsplan uit 1962, is de westkant van de Grindweg tussen de Argonautenweg en de Verlengde Molenlaan, bestemd voor recreatie. Daardoor is tot nu toe nieuwbouw die het beeld had kunnen verstoren, voorkomen. Maar het is wel te verwachten dat de druk om op de nu nog onbebouwde stukken grond te gaan bouwen, zal toenemen. Het is te hopen dat de overheid voldoende oog heeft voor de bijzondere historische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied, om een beleid te gaan voeren dat het behoud van deze kwaliteit waarborgt.

Meer over de Grindweg is te lezen in de hierboven genoemde studie "De Grindweg, een bijzonder gebied in Hillegersberg", in "Gebouwd in de wijk" (1983) van Jack Fens en verder in het vouwblad "Oude kaarten van Hillegersberg" (1990) van de VSW.

Lees vooral ook het vouwblad "de Grindweg te Hillegersberg" (1989) van de VSW, waarin op boeiende wijze een stuk geschiedenis van de Grindweg en zijn bewoners is beschreven.

Ed Alberts

**"GEBOUWDE AKSENTEN"
- EEN NIEUW BOEK VAN DE VSW -**

De VSW is voornemens op korte termijn een nieuw boek uit te geven; het is een full-color fotoboek over de monumenten in Hillegersberg-Schiebroek en Terbregge.

Geïnspireerd door het succes van het in 1983 uitgegeven boek "Gebouwd in de wijk" heeft de vereniging enige maanden terug het idee opgevat opnieuw een dergelijke activiteit te ondernemen.

Oorspronkelijk werd gedacht aan een 2e druk van het boek omdat de eerste oplage van 3000 stuks vrij snel was uitverkocht. Dit zou het voordeel hebben dat de inventarisatie van "monumentwaardige-beeldbepalende- en beeldondersteunende" panden na 10 jaar volledig kon worden geaktualiseerd.

Er waren ook enkele nadelen. De eerste druk kon worden gerealiseerd met financiële steun van derden. Bij een tweede druk kan niet op een dergelijke ondersteuning worden gerekend, zodat de volledige kosten (geschat f 50.000) en het volledige risico bij de VSW zou komen, hetgeen het bestuur niet verantwoord vond.

Er werd toen gedacht aan een nieuw boek in een andere opzet. Het moet een boek worden met de nadruk op de meest waardevolle gebouwde elementen uit onze wijk -de monumenten en ensembles- ; minder een streven naar een volledigheid van de inventarisatie, maar meer aksent op de kwaliteit van de foto's.

Dit lijkt te lukken.

De verzameling foto's is bijna gereed, meer dan 150 schitterende foto's in kleur liggen te wachten op reproductie, maar ook de bijbehorende toelichtingen zijn vrijwel voltooid.

De werving van fondsen is in volle gang. Financiële toezeggingen zijn reeds ontvangen van buro Monumentenzorg van de gemeente Rotterdam, van de Stichting Bevordering van Volkskracht en de Erasmus-stichting. Op korte termijn worden bijdragen verwacht van nog enkele partijen.

Het moet ons helaas van het hart dat de Deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek tot heden niet bereid was een bijdrage aan het boek te leveren.

De subsidie-aanvraag is in juli j.l. door het Dagelijks Bestuur afgewezen met als argument dat een meerwaarde voor de wijkbewoner ontbreekt en dat er geen sprake is van een openbaar toegankelijk kunstwerk.

De VSW is hiertegen in beroep gegaan bij de Raad omdat zij vindt dat er wel degelijk van een meerwaarde kan worden gesproken, en dat onze gebouwde monumenten volgens het jongste strategisch plan voor de monumenten van WVC als "openbaar cultuurbezit" bij uitstek functioneren.

Bij het ter perse gaan van dit nummer van Wilgenplas en Rotte was het besluit van de Raad nog niet bekend.

De voorbereidingen voor vervaardiging van het boekwerk gaan desondanks gewoon door; begin 1995 verwachten wij het financiële plaatje "rond" te hebben en kan er tot produktie worden overgegaan.

Het boek zal een horizontaal A4 formaat krijgen (29x21cm) met een zwart-wit katern met teksten aan het begin en eind, en een binnenwerk van 64 pagina's met foto's in full-color.

In totaal dus ca 100 pagina's.

De oplage is 3000 stuks en de streefprijs zal, afhankelijk van de diverse financiële bijdragen, ca f 30,- bedragen.

Al met al een schitterend boek voor een uiterst vriendelijke prijs.

Wij raden U aan er snel bij te zijn.

BRANDBRIEVEN NAAR DE DEELGEMEENTE

VERKIEZINGEN 1994

In oktober 1993 werd aan de politieke partijen die aan de deelraadsverkiezingen zouden deelnemen een brief geschreven, waarin aandacht werd gevraagd voor de doelstellingen van de VSW: het behoud van de kwaliteit en het karakter van Hillegersberg, Schiebroek en Terbregge.

Gewezen werd op de publicaties van de VSW zoals "Gebouwd in de Wijk" en de Proefinventarisatie van de Kerkstraat e.o. waarvan ook in ambtelijke kringen een dankbaar gebruik wordt gemaakt.

Ook werd geattendeerd op de historische kennis en de vakkennis die bij bestuurs- en commissieleden aanwezig is, en waarvan de deelgemeente echter tot op dat moment maar weinig gebruik heeft gemaakt. Gevraagd werd, om indien men het met ons eens was dat de VSW een belangrijke en positieve bijdrage zou kunnen leveren bij plannen die het behoud of de ontwikkeling van ons gebied beogen, het politiek mogelijk te maken dat de VSW daartoe formeel in de gelegenheid zou worden gesteld. Tevens werd verzocht tevens om in de partijprogramma's behoud en herstel van de karakteristieke bebouwing op te nemen.

REACTIE:

In de Raamovereenkomst voor de bestuurlijke samenwerking tussen de VVD, het CDA, D 66 en de PvdA werd onder de paragraaf Cultuur-historische gebieden opgenomen, dat er zorgvuldig zal worden omgegaan met gebieden, gebouwen en derg. die door hun culturele of historische kwaliteit als beleidsgevoelig zijn aan te merken.

Om dit beter vorm te geven zal er een beleidsnota worden opgesteld.

Deze nota moet de basis bieden voor het behoud van de relatief weinige monumenten van betekenis in dit gebied.

De z.g. Monumenten Inventarisatielijst van de VSW is een van de hulpmiddelen bij de vormgeving van het beleid.

ADVISEURSSCHAP VSW

Aan het dagelijks bestuur van de deelgemeente werd geschreven dat het de VSW tijdens formele en informele contacten was gebleken, dat ook de commissie voor Welstand en Monumenten in Rotterdam naar een weg wil zoeken om de inbreng van de VSW waar dat zinvol is, formeel mogelijk te maken.

Gewezen werd op het voorbeeld van de Stichting Historisch Kralingen die binnen de deelgemeente Kralingen de status adviseur van de deelgemeente heeft.

Verzocht werd om een overleg te starten waarin die kwestie aan de orde zou kunnen worden gesteld.

REACTIE:

Op 5 juli 1994 werd er over dit onderwerp een eerste gesprek gevoerd met de voorzitter van de deelgemeente en met een delegatie van de commissie Welstand en Monumenten.

Afgesproken werd dat het maandelijks ambtelijk overleg deelgemeente-VSW zal worden uitgebreid met een ambtenaar van Bouw- en Woning toezicht, waardoor er nog eerder bij gevoelige plannen kan worden gereageerd.

Aan de hand van de praktijk zal worden gezien hoe de rol van de VSW dan in de toekomst kan worden geformaliseerd.

Ook werd afgesproken dat er een werkgroepje zal worden geformeerd met als doel het opstellen van een beeldkwaliteitsplan voor de Straatweg.

De commissie S & I zal een inventarisatie opstellen van de "gevoelige gebieden". Dat zijn stedenbouwkundig bijzondere gebieden te vergelijken met de drie-sterren panden van de inventarisatie van objecten van de VSW.

BRANDBRIEVEN NAAR DE DEELGEMEENTE**GRINDWEG HOEK ARGONAUTENWEG**

Aan het dagelijks bestuur van de deelgemeente werd medegedeeld dat de tweede uitgave in de serie inventarisaties van bijzondere gebieden, met name die van de Grindweg, bijna gereed is.

Verzocht werd om indien er een plan zou worden ontwikkeld voor die belangrijke lokatie, de VSW tijdig bij het plan te betrekken.

INVENTARISATIE VAN DE GRINDWEG e.o.

Aan het dagelijks bestuur werd in juni 1994 het rapport "De Grindweg een bijzonder gebied in Hillegersberg, een inventarisatie van de historische en stedenbouwkundige kwaliteiten", aangeboden.

Aanvankelijk was het de bedoeling eerst in september 1994 met enig officieel vertoon het rapport aan te bieden. Echter, gezien het feit dat de plannen tot ontwikkeling van het deelraadsgebied o.a. dat van de Grindweg, in hoog tempo van de tekenplank komen, werd het belangrijk geacht dat de inhoud van de inventarisatie zo snel mogelijk bij de planvorming kon worden betrokken.

CORNELIS REEUWIJKBOCHT

Een tweede villa zal worden gebouwd aan de C. Reeuwijkbocht, onderaan de Hoge Limiet. Het verzoek om een vergunning werd reeds ingediend. Er zal een procedure ex artikel 19 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening voor worden gevoerd.

Tijdens de procedure voor de eerste villa heeft de VSW bezwaar gemaakt vanwege de korte afstand van de woning tot de Hoge Limiet en omdat de uiterlijke verschijningsvorm zozeer afweek van de bestaande bebouwing.

Dat bezwaar werd niet gehonoreerd. De deelgemeente gaf er de voorkeur aan te doen bouwen in een stijl die aansluit bij de achterliggende nieuwbouw.

Wel werd aangegeven dat voor de twee woningen die op de Hoge Limiet zullen worden ontsloten, de randvoorwaarden zullen worden aangepast zodat deze meer zullen aansluiten bij wat er reeds aan de Hoge Limiet staat.

In de brief van september 1994 geeft de VSW aan bezwaar te maken tegen de bouw van een tweede villa aan de Cornelis Reeuwijkbocht.

In de officiële art. 19 procedure zal de VSW geen formeel bezwaar maken. De afloop is immers bekend....

EEN BUNGALOW AAN DE HOGE LIMIET

In de nazomer werd door de VSW een schets voor de eerste van de twee villa's die aan de Hoge Limiet zullen worden ontsloten, ontvangen. Desgevraagd heeft de VSW in haar brief van eind september 1994 commentaar gegeven op het voorstel en geadviseerd vooral in materiaalgebruik en kleurstelling aansluiting te zoeken bij de aanwezige historische bebouwing.

OVER STIJLEN EN REGELS

Strengere regels voor stijlvolle kozijnrenovatie

Er bestaan verschillende goede redenen om te overwegen de kozijnen van uw woning te vervangen. Houten kozijnen hebben van nature een beperkte levensduur, zelfs bij goed onderhoud. Een kostbaar schilderwerk op rotte kozijnen is immers dweilen met de kraan open. De typerend slanke stalen kozijnen hebben een slechte reputatie doordat ze nogal eens roesten. Vaak blijkt dat overigens te wijten aan gebrek aan onderhoud.

Maar in veel gevallen is het niet eens een kwestie van vergane kozijnen of bladderende verf die de eigenaar van een mooi huis ertoe brengt aan nieuwe kozijnen te denken. Dikwijls wil men dubbele beglazing om de gasrekening in toom te houden of tegen verkeerslawaaï. Een huis wordt dan bovendien in de meeste gevallen meer waard.

In de meeste gevallen, omdat soms zulke ontsierende vervangende kozijnen worden gekozen, dat de karakteristieke uitstraling van een woonhuis sterk wordt aangetast. Bijvoorbeeld het Haagse Welstandscollege (vroeger "schoonheidscommissie") heeft er al op gewezen dat de waarde van een pand dan juist weleens zou kunnen verminderen. De Rotterdamse Commissie voor Welstand en Monumenten heeft bovendien pas laten weten, dat voor bouwvergunningen en dergelijke strenger zal worden gelet op de vervangende kozijnen.

Lappendeken

Vooraf in typisch Rotterdamse wijken als Blijdorp en Bergpolder zijn de statige wanden van baksteenarchitectuur verbrokkeld. Het versnipperde huizenbezit van de in appartementen gesplitste bouwblokken werkt in de hand, dat elke eigenaar/bewoner een andere keuze maakt uit de kozijnen-catalogus.

De een kiest bronsgroen aluminium, de bovenbuurman houdt het op witte kunststof, de andere kant van het portiek heeft de voorkeur voor blank gelakt hardhout en het oudere echtpaar beneden laat de oude stalen ramen liever nog eens overschilderen in standgroen.

De lappendeken die zo ontstaat herinnert in bijna geen enkel opzicht meer aan de trotse straatwanden, die ooit een grote architectonische eenheid vormden.

In Hillegersberg, Schiebroek en Terbregge lijkt dit nog niet zo sterk aan de orde. Maar ook hier grijpt - als we niet oppassen - de verloedering snel om zich heen. Hier ligt daarom een taak voor de VSW en iedereen die de leefomgeving in deze wijken aan het hart gaat.

Reparatie of vervanging

Bij gevelrenovatie moet een keuze worden gemaakt tussen reparatie en vervanging van de kozijnen. Reparatie veroorzaakt in principe weinig of geen veranderingen in het gevelbeeld, en heeft daarom in dat opzicht de voorkeur. Bovendien is het in beginsel gunstig voor het milieu: volledig en gelijkwaardig hergebruik, vaak zelfs inclusief glas.

Bestaande kozijnen zijn niet altijd geschikt voor dubbelglas, omdat de sponningen niet hoog en diep genoeg zijn. Bij houten kozijnen kan de sponning soms worden uitgefreesd, waarbij moet worden opgepast dat de hoekverbindingen intact blijven. Anders kan de sponning nog worden vergroot door het kozijn wat op te dikken met latten, maar dat verandert natuurlijk het beeld.

In combinatie met een goed reparatiesysteem kan op deze manier een goede oplossing worden gevonden. In de laatste jaren zijn een aantal reparatiesystemen geïntroduceerd die gebaseerd zijn op een combinatie van herstel (het weghalen van de rotte plek) en preventieve maatregelen, om herhaling te voorkomen.

Met de geboden systematische aanpak kunnen zulke duurzame resultaten worden behaald dat vrijwel dezelfde garanties als bij nieuwe houten kozijnen worden geboden, en dat alles tegen een veelal gunstiger prijs.

Stalen ramen herstellen

Stalen kozijnen zijn in veel gevallen ook prima te herstellen. Een vakkundige onderhoudsbeurt doet soms al wonderen.

Sterk verroeste onderdorpels kunnen worden weggesneden en vervangen door nieuwe stukken profiel, die hier en daar nog wel op voorraad liggen. De hedendaagse stalen profielen komen uit Engeland en wijken iets af in maat. Een oplossing is dan bijvoorbeeld een klein deel van de kozijnen geheel te vervangen door het Engelse produkt en het vrijkomende originele materiaal te gebruiken voor reparatie van de rest. Ook zijn de oude profielen in kleinere hoeveelheden goed na te maken.

In tegenstelling tot de houten kozijnen moet bij stalen kozijnen in alle gevallen de beglazing eerst worden verwijderd, maar als op isolatieglas wordt overgegaan moet dat toch al. Soms moeten stalen kozijnen voor reparatie echter helemaal worden verwijderd. Ze kunnen dan in de werkplaats worden verzinkt en gespoten, zodat een duurzaam resultaat wordt behaald.

Voor isolerende beglazing kan bij stalen kozijnen een oplossing worden gevonden door dit met een kunststof kliklijstje in de sponning van bestaande stalen kozijnen aan te brengen - het franse Confortglace systeem. De ongeïsoleerde staalprofielen vormen maar zo'n klein percentage van het raamoppervlak, dat de warmte die daardoor verloren gaat verwaarloosbaar is.

's Winters vormen de profieltjes dan aan de binnenzijde wel een relatief koud oppervlak - een "koudebrug" - waarop weleens condensatie ontstaat. We zijn daaraan niet meer zo gewend, maar als het condenswater wordt opgevangen in een gootje onderaan het kozijn kan het eigenlijk helemaal geen kwaad.

Oorspronkelijke karakteristiek

Als de vensters te ver heen zijn voor reparatie, moet aan vervanging worden gedacht. Het is niet mogelijk aan te geven hoe en met welke produkten in het algemeen gevels verantwoord te renoveren zijn; daarvoor zijn gevels onderling veel te verschillend. Het is daarom erg belangrijk dat eerst goed wordt bekeken welke oorspronkelijke karakteristieken de gevel van uw huis heeft of had. Het kan de moeite lonen hiervoor een deskundige in te schakelen.

Stamt het gebouw uit de periode tot circa 1920, dan zal het meestal van tamelijk eenvoudige houten kozijnen zijn voorzien. Het roomwitte kozijnhout is ongeprofileerd en nogal slank - vaak in buitenaanzicht nauwelijks 35 mm - en is voorzien van een donkergroen verticaal schuifraam. Een bovenlicht is meestal vast en ligt naar voren. Soms zijn er verticale glasroeden in aangebracht en glas in lood.

In de periode tussen de twee Wereldoorlogen ontstond een architectuur met relatief grote raamopeningen. De meest verdoorgevoerde uitingen van deze architectuur kenmerken zich door stalen kozijnen. Deze werden gekozen vanwege hun slankheid om zoveel mogelijk licht en lucht binnen te halen, maar ook om zo rank en ijl mogelijk te construeren. Dit was een belangrijk uitgangspunt van de zogenaamde Nieuwe Zakelijkheid, en daarmee karakteristiek voor die architectuur.

Architecten die een meer plastisch vormgegeven baksteenarchitectuur ontwierpen - het Expressionisme - hadden juist dikwijls voorkeur voor houten kozijnen. In tegenstelling tot de oudere houten vensters is het kozijnhout veel zwaarder en vaak voorzien van profileren. Horizontale tussenregels, of "kalven", zijn vaak markant aanwezig. De bovenlichten springen vaak naar voren en zorgen met het schaduwspel rond de zware stijlen en kalven voor een expressief beeld.

Na-oorlogse woningen zijn vaak voorzien van strak vormgegeven, slanke houten kozijnen. Soms gaat het om verdiepingshoge puien, die tussen de vrij dragende vloeren zijn gemonteerd. Bij wijze van borstwering is er dan een dicht of een draadglas paneel in opgenomen.

Heel typerend is dat de ramen - dus de gedeelten die open kunnen - goed herkenbaar zijn, doordat het vaste glas direct in de kozijnen is gezet. In de 19e eeuw werden ook de vaste gedeelten altijd in raamhout geplaatst, zodat daar de vaste en de beweegbare gedeelten op het oog nauwelijks te onderscheiden zijn.

Het spreekt vanzelf dat bij zulke verschillende architectonische karakteristieken ook verschillende vervangende kozijnen moeten worden gezocht. Het is niet zo gemakkelijk de weg te vinden in kozijnenland, waarbij elke leverancier alleen maar denkt aan de afzet van zijn eigen kozijnen, of die nu goed passen bij de oorspronkelijke vormgeving of niet.

De nieuwe generatie kunststof kozijnen vertonen uiterlijk overeenkomst met de oude houten vensters, doordat de profielen verdiept zijn. Let ook op het kleurgebruik.
Foto: W. de Jonge.

Verticale schuiframen uit de vorige eeuw hebben een typerend kleurgebruik. Door het diepliggende raam ontstaat een levendige schaduwwerking.
Foto: E. de Jonge

Kunststof kozijnen

Afgezien van de vormgeving gelden voor kunststof kozijnen voor de renovatie dezelfde voor- en nadelen als voor pvc kozijnen in het algemeen. Kunststof is relatief goedkoop en vergt weinig onderhoud.

Het is verstandig na te gaan of de leverancier zich verplicht heeft aan de terugnameplicht voor pvc kozijnen, in verband met het milieu.

In de laatste tien jaar heeft echter de verschijningsvorm van de kunststofkozijnen het stadsbeeld in sommige buurten onherstelbaar beschadigd. Kunststof is een relatief buigzaam materiaal. Daarom worden er stalen verstijvingsprofielen binnen in de kunststofprofielen geschoven. Er is een flinke doorsnede van stijlen en dorpels nodig, om het kozijn de nodige stevigheid te verlenen. De gladde pvc profielen ogen daarom vaak nogal lomp en grof.

Vergeleken met de oorspronkelijke houten kozijnen gaven deze kunststofvervangers bovendien ook een heel vlak beeld. Bij de oude houten vensters ligt het glas meestal diep weg, zodat de zijkant van het roomwitte kozijn (de "dagkant") opvallend in het zicht komt. De schaduwwerking die zo ontstaat is heel beeldbepalend en de gevel krijgt hierdoor een levendig karakter. Bij veel kunststofkozijnen ligt het glas ver naar voren waardoor die dieptewerking verdwijnt en er een doods beeld ontstaat.

Een houten kozijn uit de periode 1920-1940 (rechts) met een sterke profilering. Sommige hedendaagse kunststof kozijnen kunnen ook dit beeld aardig benaderen (links).

Foto: Europrovyl.

Nieuwe generatie

Sinds enige tijd is er echter sprake van een nieuwe generatie kunststofkozijnen, die uiterlijk veel meer lijken op traditionele houten vensters. Daarnaast bestaan ook nog enkele typen kunststofkozijnen met verticaal schuivende ramen. De schuifsystemen vereisen echter een nogal forse maat profiel, waardoor dit soort vensters niet erg elegant overkomt. Verbeterde produkten zijn echter in voorbereiding. Belangrijkste karakteristiek van de nieuwe generatie pvc kozijnen is, dat de nieuwe profielen een veel grotere diepte hebben en het glas diep in de profielen is geplaatst.

De voor houten kozijnen zo typerende dagkant is hier dus ook aanwezig. Bij dergelijke "verdiepte" profielseries zijn twee verschillende oplossingen bedacht om deze dagkant te creëren, waarvan de ene duidelijk meer succesvol is dan de andere.

Bij de eerste groep "verdiepte" profielen is uitgegaan van de al langer bestaande, vlakke pvc profielen. De profielen die rondom het kader vormen tegen het metselwerk zijn daartoe voorzien van een sterk naar voren stekende rand, een zogenaamde "neus". Een nadeel van deze systemen is, dat alleen deze kaderprofielen zo'n neus hebben. Als een kozijn van tussenstijlen of een kalf moet worden voorzien, kunnen die alleen vlak worden uitgevoerd. Vooral bij grote kozijnen die door tussenprofielen zijn onderverdeeld, ontstaat zo voor het oog een toch nog vlak kozijn. Alleen door het verdiepte kader rondom verschilt het nog van de lelijke kunststoframen waar we nu juist zo graag vanaf willen. Vooral bij de architectuur uit de periode 1920 - 1940, waaraan onze wijk zo rijk is, blijft het resultaat dan teleurstellen.

Belangrijke details

De andere groep betreft geheel nieuw uitgedachte series "verdiepte" profielen, waarvan sommige een grote variatie aan detailleringmogelijkheden kennen. De vorm van deze profielen is direct ontleend aan de traditionele houten kozijnen.

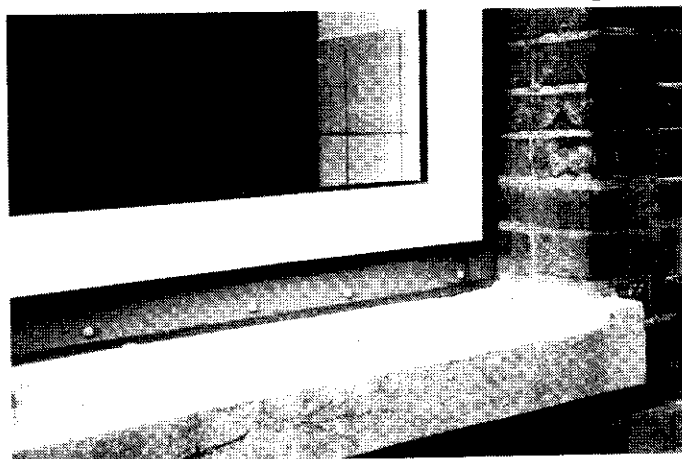
Bijna al deze systemen hebben ook verdiepte profielen voor tussenstijlen en kalven. Het is aardig om er eens op te letten hoe de kalven in de bestaande kozijnen van uw woning er uitzien. Is het kalf verdiept en springt het dus naar voren ten opzichte van het kozijnkader en (bijna) in het vlak van het bovenraam? Dat laatste komt heel veel voor en is heel bepalend voor de uitstraling van de gevel.

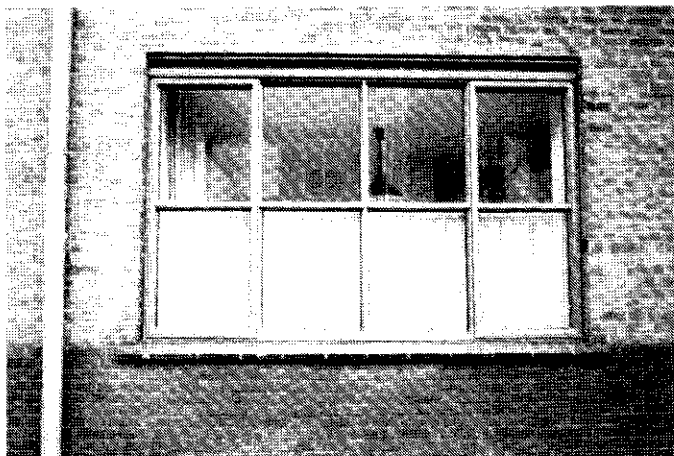
Sommige series verdiepte kunststofprofielen kunnen naar keus van een vlak of een verdiept kalf worden voorzien. Andere verdiepte series bieden die mogelijkheid niet en bieden alleen tussenprofielen die ook verdiept zijn; in zo'n geval zou het weleens kunnen, dat een architectonisch karaktertrek verloren gaat.

Dit is maar een voorbeeld van de vele details die van belang zijn. Een ander voorbeeld is de mogelijkheid voor het toepassen van de oorspronkelijke kleurstelling. De gemeentelijke Welstandscommissie heeft een brochure uitgegeven waarin veel van dergelijke details worden toegelicht en besproken. Deze folder kan daarom een steun zijn om tot een goede keuze te komen.

De vorige generatie pvc kozijn was veel te vlak in vergelijking met de oorspronkelijk houten vensters. Let ook eens op de slordig geplaatste schroefdoppen.

Foto: W. de Jonge.

Renoveren in de slanke lijn

Het spreekt vanzelf dat voor de vervanging van stalen kozijnen de kunststof produkten helemaal niet in aanmerking kunnen komen. De zware pvc profielen staan in schril contrast met de uiterst slanke oorspronkelijke stalen vensters.

Nog steeds zijn er stalen kozijnen op de markt. Uit Engeland worden produkten ingevoerd die uiterlijk sterk lijken op de oude typen, maar van een veel hogere kwaliteit zijn qua duurzaamheid, tocht-dichting enzovoorts. Datzelfde geldt min of meer voor een aantal Zwitserse series, die echter wat breder zijn.

Met het genoemde Confortglace systeem kan in zulke kozijnen ook dubbelglas worden geplaatst. Een nadeel van de hedendaagse stalen kozijnen is wel, dat ze weliswaar zeer duurzaam maar ook erg kostbaar zijn.

Als alternatief zijn er een aantal eigentijdse geïsoleerde aluminium raamtypen die zo slank zijn vormgegeven dat ze aardig bij het oorspronkelijke uiterlijk van stalen ramen aansluiten. Deze bieden tevens moderne voordelen zoals isolatieglas en goede tocht-dichting voor een aantrekkelijker prijs.

De eerder genoemde folder waarschuwt, dat de keuze voor een bepaald type aluminium kozijn heel zorgvuldig moet worden gemaakt. De diverse systemen zijn namelijk in zichzelf nogal star wat betreft variatiemogelijkheden.

De slankste systemen zijn voorzien van buitenbeglazing - wat een nadeel kan zijn

Er bestaan moderne aluminium kozijnen die zo slank zijn, dat ze erg aan de oude stalen ramen herinneren.

Foto: W. de Jonge.

ten aanzien van inbraakveiligheid - maar voldoen alleen als ook de deuren en ramen naar buiten openen. Naar binnen draaiende delen zijn alleen mogelijk met allerlei hulpprofielen, die door de lompe vormgeving het slanke resultaat teniet doen.

De aluminiumkozijnen met binnenbeglazing zijn iets minder rank, en hebben het omgekeerde bezwaar: alleen eveneens naar binnen draaiende deuren en ramen zien er netjes uit. Het is dus zaak vooraf goed na te denken welke draairichting ramen en deuren moeten hebben, voor U zich aan een bepaald type kozijn verplicht.

Het venster in de gevel.

Vervangende kozijnen zien er vrijwel altijd anders uit dan de oorspronkelijke. Dat komt alleen al doordat het plaatsen van dubbelglas grotere sponningen vereist, zodat de kozijnprofielen wat zwaarder moeten zijn dan vroeger.

Ook is het op basis van het nieuwe Bouwbesluit vaak noodzakelijk allerlei voorzieningen toe te voegen, bijvoorbeeld voor ventilatie of een zogenaamde doorvalbeveiliging voor een hoog geplaatst venster.

Zulke toevoegingen moeten zorgvuldig worden vormgegeven, omdat een op zichzelf mooi kozijn er gemakkelijk door wordt ontsiert.

Een belangrijk punt is echter ook de manier waarop een nieuw kozijn in de gevel wordt aangebracht. Heel vaak worden nieuwe kozijnen in de oude houten kozijnen geschoven. Omdat altijd wat extra ruimte nodig is om een nieuw kozijn op z'n plaats te schuiven ontstaat rondom het kozijn een spleet. De manier waarop die wordt afgewerkt met slordig afgesneden en vastgespijkerde plastic strips of sterk contrasterende rubber randen is soms bij de beesten af.

Dit laatste legt meteen een vinger op een zere plek. Het is vaak niet het nieuwe gevelement zelf dat afbreuk doet aan de architectuur maar de manier waarop dit in de gevel is geplaatst. Vooral in de stormachtig gegroeide kunststofmarkt, waarin veel ondeskundige plaatsingsbedrijven opereren, is dit een nog niet overwonnen probleem.

Verscherpt Welstandsbeleid

Na het voorgaande zal het duidelijk zijn dat vensters de architectonische karakteristiek van gevels bepalen, en daarmee een belangrijk aspect zijn in het stadsbeeld. De snel om zich heen grijpende verloedering van hele stadswijken door kozijnrenovatie, is voor de Rotterdamse Commissie voor Welstand en Monumenten aanleiding geweest een onderzoek te laten uitvoeren om betere oplossingen voor het vervangen van kozijnen in beeld te brengen.

Dit onderzoek is opgedragen aan Leo de Jonge architecten te Rotterdam en uitgevoerd door de auteur van dit artikel.

Het is opgezet als een vergelijkend produkt-onderzoek waarbij vooral is gelet op het uiterlijk van de verschillende produkten, maar in nadrukkelijke relatie met milieuaspecten, technische kwaliteit en kosten.

De Commissie kan op basis van deze gegevens goed gefundeerd adviseren inzake kozijnvervanging. Daarbij kan bijvoorbeeld gewezen worden op alternatieve oplossingen, die beter passen bij de te renoveren gevel, zonder dat daar noodzakelijkerwijs meer voor moet worden betaald.

De resultaten van het onderzoek zijn samengevat in de al eerder genoemde brochure "Kozijnen", die bij de Gemeente kan worden aangevraagd.

De keerzijde hiervan is natuurlijk wel, dat de Commissie in het vervolg veel strenger zal gaan optreden tegen onzorgvuldige kozijnvervanging. De goede alternatieven zijn nu immers voor iedereen in principe beschikbaar en bekend. Op een bijeenkomst op 5 oktober jongstleden die aan dit onderwerp gewijd was, is een verscherping van het Welstandsbeleid ten aanzien van kozijnvervanging dan ook aangekondigd. De VSW onderschrijft dit vanzelfsprekend van harte.

Wessel de Jonge
Rotterdam, 10 oktober 1994.

Wessel de Jonge is voorzitter van de Studie en Inventarisatie Commissie van de VSW

Noot: de brochure "Kozijnen" is te bestellen bij:

*Secretariaat van de Commissie
Welstand en Monumenten,
Postbus 6699,
3002 AR Rotterdam,
Tel 010-4894820.*

Voor de doe-het-zelvers wordt veel aandacht besteed aan het repareren van houten kozijnen in het boek "Uw huis van buiten opknappen" uit de "Zelfklussen"-serie van de Consumentenbond.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN HILLEGERSBERG

Hillegersberg is een plaats die al sinds mensenheugenis wordt bewoond. In historische tijden, waarvan oude geschriften bekend zijn en waarin melding wordt gemaakt van de leefwijze in die tijd, maar ook in pre-historische tijden toen er nog geen sprake was van geschreven bronnen.

Toch is er veel bekend over die aloude tijden; de tijden van onze voorouders van de droge gebieden in het oosten van het land, en op de hoger gelegen delen in dit gebied. De tijden van de Batavieren en de Romeinse overheersers. Maar ook over nog oudere tijden, het Meso- en Neolithicum ofwel het Midden- en Nieuwe Stenen tijdperk. Van de tussenliggende periode, de IJzertijd en het Bronzen tijdperk, zijn er geen sporen bekend van bewoning in deze streken, waarschijnlijk omdat de zeespiegel toen zo hoog stond dat er geen of nauwelijks bewoning mogelijk was. Het was de tijd van veenvorming op grote schaal in de vele uitgestrekte moerassen. In Rotterdam en de regio daaromheen wordt onderzoek verricht naar sporen van bewoning in vroeger tijden door het BOOR: het Buro Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam.

Zeer veel nasporingen zijn de laatste jaren gedaan op Voorne-Putten, in de Hoekse Waard en in het centrum van Rotterdam.

Daar was ook alle reden toe omdat zeer veel bouw- en (spoor)- weg activiteiten zich daar afspeelden. Vaak was er dan ook sprake van noodopgravingen.

Het gebied van Hillegersberg is er wat bekaaid afgekomen. Toch zijn er enkele meldingen te doen van recente activiteiten. Het hieronder weergegevene is ontleend aan de publikaties van het BOOR, nl "Boorbalans-1" (1988) en "Boorbalans-2" uit 1992.

Rotterdam-Hillegersberg 1986:

Gevonden aardewerk 11e en 12e eeuw, 1x Pingsdorf, 1x Paffrath, 2x Andenne.

Tevens vondsten uit de 18e eeuw. (*1)

De Archeologische Kroniek doet verslag van bevindingen waaronder nederzettingssporen van ca 4000 v Chr te Rotterdam-Hillegersberg.

Rotterdam-Hillegersberg:

Hillegondakerk 1986/1987.

Vondstmelding predikant NH-kerk. Waarnemingen aan de fundering van het 16e eeuwse koor en aan een met plavuizen bekleed (graf)keldertje tijdens de restauratie van de kerkhofmuur. Het keldertje dateert uit de 18e of 19e eeuw.

Rotterdam-Hillegersberg 1990 opgravingen BOOR : Bewoningssporen - houtskool, aardewerk, bewerkt vuursteen - op de top van een rivierduin.

Datering: Mesolithicum en Neolithicum.

Bijzonderheden: het onderzoek heeft tevens bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen opgeleverd.

Met gutsboringen, uitgevoerd door medewerkers van het BOOR, (drs Asmussen en drs Moree) op het nog braak liggende perceel hoek Bergse Dorpsstraat-Kerkstraat, werd houtskool aangetroffen in de top van het zand van de donk (= rivierduin) van Hillegersberg. Op grond van de resultaten van dit onderzoek is voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden onder leiding van drs Asmussen een opgraving uitgevoerd, die naast houtskool ook vuursteenmateriaal en enkele fragmenten aardewerk opleverde. De vondsten lagen voornamelijk in het donkzand dat ter plaatse een hellend vlak vertoonde, op een diepte van 4.50 tot 5.50 meter - NAP.

Het met steengruis gemagerde aardewerk is slecht geconserveerd en laat vooralsnog geen preciese datering toe.

Hoewel het vuursteenmateriaal nog bestudeerd moet worden, kan al vermeld worden dat gebruik is gemaakt van gerolde- en gemijnde vuursteen. Bovendien zijn tussen de vele (fragmenten van) afslagen in elk geval een beta-spits en mogelijk een fragment van een geslepen vuurstenen bij herkend, hetgeen aangeeft dat er sprake is van bewoning zowel in het Mesolithicum als in het Neolithicum.

Het donkzand wordt afgedekt door een veenpakket. Op de top van het veen bevinden zich bewoningssporen die dateren van de late Middeleeuwen tot heden. Ten behoeve van paleo-botanisch onderzoek is het veenpakket vanaf de basis in het donkzand tot in het Middeleeuwse bewoningsniveau volledig bemonsterd.

J.F.

DE DROOM VAN JAC DUTILH

Jac Dutilh, de oud-voorzitter van het Historisch Genootschap Roterodamum, heeft een droom.

Nu is dat op zich niets bijzonders; een ieder heeft wel eens een droom, maar dit is een heel bijzondere droom.

Hij droomt ervan dat Roterodamum het ledenaantal van 3000 heeft bereikt.

Dit aantal schommelt al jaren net onder deze magische grens van 3000 en het is al lang aanleiding om via diverse acties te trachten dit getal te overschrijden.

Het Historisch Genootschap Roterodamum beschouwen wij al jaren als onze "grote zus". In grote lijnen streeft zij hetzelfde doel na als de VSW, nl zorg en respect voor ons kultuurbezit.

Legt de VSW de nadruk op de gebouwde monumenten en historisch-kultureel waardevolle gebieden, Roterodamum heeft een breder terrein nl het "Rotterdam-gevoel", alles wat van belang is voor Rotterdam maar dan gezien door een historisch-kulturele bril.

Er is al jaren goed contact tussen Roterodamum en de VSW; wij ondersteunen elkaar waar dat wenselijk of nodig is.

(*1) Pingsdorf (Rijnland) geeft de naam aan een witgele, zandig aanvoelende, soort aardewerk die versierd werd met rood-bakkende klei-delen, en in grote hoeveelheden in Zuid-Limburg werd vervaardigd. In (Rijnland) Paffrath werd grijs gekleurd aardewerk vervaardigd, o.a. kogelpotten. Andenne (Maas-Belgie) geeft de naam aan aardewerk met een spaarzame loodglazuur afwerking.

Zelfs is het zo, en dat is denk ik een belangrijk signaal, dat Roterodamum onze "schildjes-aktiviteit" heeft overgenomen. Zij onderscheidt jaarlijks een pand in Rotterdam waaraan meer dan gewone moeite is gespendeerd om het in goede staat te brengen en te houden.

Dit jaar is een complex sociale huurwoningen van de BouwVereniging Patrimonium BVP onderscheiden en wel het complex woningen "Patrimoniumshof" in Bloemhof.

Helpt de droom van Jac Dutilh te verwezenlijken?

De verdiensten van hem op gebied van de monumentenzorg in Rotterdam zijn zo groot dat wij hem dit gaarne toewensen.

Helpt U mee? Meldt U aan als lid bij het sekretariaat van Roterodamum p/a mr. M.G. van Ravesteyn Dorpsweg 203 te Rotterdam, telefoon 4298077

J.F.

DE ESDOORNS VAN DE MONTIGNY-LAAN

Bij de stichting van de van de RK Liduina-kerk aan het begin van de Burgemeester Le Fevre de Montigny laan is het brede profiel van de laan tot stand gekomen. De tram reed er en een royale bebouwing en bijzondere beplanting tezamen met de kerk moest het dorpse Hillegersberg ook aan de oostelijke zijde allure geven.

Hovenier Tinus Janssen had in die tijd zijn tuinders en bloemisterijbedrijf gevestigd aan de voet van de Hillegondakerk ter hoogte van de Hilleniussingel. Hij was een markant dorpsbewoner; hij vervulde o.a. functies bij de plaatselijke brandweer, de ijsclub, de harmonie en Oranjevereniging, aldus zijn neef, de heer J. Fortuin. In de jaren dertig maakte hij ook deel uit van het Hillegersbergse gemeentebestuur.

Deze hovenier werd medio jaren twintig naar Duitsland gestuurd met een gevulde portemonnaie in zijn achterzak met de opdracht om met bijzondere bomen naar Hillegersberg terug te keren.

Dat is hem prima gelukt, vandaar dat wij nu in het bezit zijn van een laan die prima is "gestoffeerd" met suiker-esdoorns.

De bebouwing van het korte westelijke gedeelte van de Montigny laan is tot standgekomen gedurende een veel langere periode voor de oorlog.

Rond het Liduinaplein en de korte oostelijke Streksingel zijn de oudste panden uit het begin van deze eeuw te vinden. Bij de bouw van een destijds bescheiden R.K. Liduinakerk zijn medio jaren twintig de suiker-esdoorns geplant.

De bebouwing aan de zuidzijde vanaf het Liduinaplein ontwikkelde zich van 1927 tot 1941 als een lintbebouwing rondom de boerderij van boer Vermeulen en weidegrond met koeien. De Hillegondaflat is gesticht op de plaats waar deze boerderij heeft gestaan.

Kerkgebouw St. Liduina, aan de Burgem. Le Fevre de Montigny laan.

Begin jaren zeventig vond een sanering van de bomenrijen plaats. Achttien van de vierenzestig bomen werden ziek en zielig zijnde (veel bomen met grote elfenbanken en bobbelige dikke stammen) gerooid. De laan stond er wat kaaltjes bij, hoewel direct in een nieuwe jonge aanplant werd voorzien, die voorspoedig wortelde.

Begin jaren negentig is het slechte riool in het trottoir dringend aan vernieuwing toe.

Veel bomen zorgen voor verstopping, omdat de wortels, opzoek naar voedsel en vocht, door de scheuren het riool binnendringen. De bewoners hebben zo langzamerhand meer dan genoeg van alle verstoppingen, maar stellen overwegend ook prijs op het behoud van de grote bomen, die het karakter van dit stuk laan bepalen. Bij inventarisatie van het bomenbestand blijkt het nodig zes zieke bomen te rooien.

En dan volgt wat tumult, waarvan U als goede lezer van de wijkbladen, in januari jl. hebt kunnen kennismaken.

Zijn de bomen nu echt of een beetje ziek? Kunnen ze nog gecureerd worden? Kan het nieuwe riool niet in de middenstraat worden aangelegd? Het rooien van zes bomen blijkt vele emotionele reacties op te roepen, vooral tot verbazing van de deelgemeente. Het rooien van de bomen wordt toch gevolgd door herplanting van jonge exemplaren? Het komt toch allemaal in orde?

De hierbij afgedrukte foto van de boom op de hoek van de Chabotlaan laten zien, dat deze werkelijk ziek en inwendig totaal verrot was.

Begin juni waren de trottoirs weer perfect in orde. Drie jonge bomen zijn reeds aangeplant; een drietal volgt nog dit najaar.

En dan wordt tot ieders verbazing wederom een groot karwei gestart; ditmaal betreft het, evenals in 1987, werkzaamheden aan de tramrails.

Na alle zorg, die in het voorjaar aan de bomen is besteed, is het zeer triest om te zien, dat een drietal bomen aan de zuidzijde van de laan zwaar is beschadigd door hoge vrachtwagens, die het niet konden laten om toch de opgebroken Montignylaan te nemen en daarbij te dicht langs het trottoir hebben moeten rijden als gevolg van de mankerende bestrating tussen de rails.

De dikste bomen zijn nu meer dan zo'n zeventig jaar oud; de minder dikke exemplaren circa vijf en twintig jaar; de jongste aanplant een jaar of vijf/zes. Volgens de heren Zwart en Vondervoort van de beherende gemeentelijke diensten kunnen deze bomen honderd tot honderd twintig jaar oud worden. Het is de vraag of door het drukke verkeer deze "leeftijd" gehaald zal worden.

Wanneer gemeente en bewoners tezamen attent blijven en zieke en beschadigde bomen tijdig signaleren kan deze mooie, lommerijke aanplant met recht ons goede dorp nog lange jaren sieren.

Oktober 1994.

L. B. S

UITGAVE VAN DE VERENIGING STEDEBOUWKUNDIG WIJKBEHOUD HILLEGERSBERG-SCHIEBROEK-TERBREGGE

Uiteraard is het bestuur van VSW verantwoordelijk voor de inhoud.

		Telefoon
ir. P. Mulder	voorzitter	4227373
I. Heetman	secretaris	4225789

- bedrijven die zich voor deze uitgave inzetten:

COMPUBEST, Liduinaplein 4, 3055 LH Rotterdam	- zetwerk
DE ZAAK, Agniesestraat 50, 3032 TN Rotterdam	- drukwerk

- de medewerkers die zorgden voor de inhoud en illustraties:

ir. J. Fens	I. Heetman	Ir. E. Alberts
Ir. W. de Jonge	F.W. van Ooststroom	W.E. Skoda
L. Berger-Schut		